

УМОВИ ТА ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА

CONDITIONS AND PRINCIPLES OF IMPROVING THE STATE REGULATION OF THE DEVELOPMENT OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY

Здійснено теоретичне обґрунтування підходу до удосконалення державного регулювання розвитку галузі будівництва в Україні. Показано, що державне регулювання розвитку галузі будівництва визначає специфічні характеристики відповідних об'єктів впливу, відносно яких реалізується стратегічне планування, умови, які необхідно врахувати при плануванні розвитку на відповідному рівні. Це стосується таких положень, як: необхідність забезпечення на основі сучасних технологій збалансованої (належної) виробничої бази галузі будівництва; складність технічно-виробничих зв'язків щодо будівництва, а також наступної експлуатації об'єктів. Встановлено, що ключовими чинниками, що впливають на державне регулювання розвитку галузі будівництва виступають: соціально-економічний рівень територіального розвитку (розвиток виробництва, інвестиційна привабливість тощо); наявність сировинної бази для виробництва; інфраструктурний розвиток (транспортний, енергетичний, інженерний); наявність та розвиток логістичних хабів; якість людського капіталу адміністративно-територіальної одиниці; стан виробничих потужностей; рівень безпеки щодо здійснення виробничої діяльності (для персоналу та матеріальних ресурсів). Визначено, що державне регулювання розвитку галузі будівництва має ґрунтуватись на засадах системного підходу до забезпечення територіальної організації виробничої діяльності. Концепція удосконалення державного регулювання розвитку галузі будівництва має ґрунтуватись на засадах адаптивного підходу. Удосконалення державного регулювання розвитку галузі будівництва пов'язане зі плануванням економічної стратегії в цілому. Можливості щодо розвитку обумовлені збалансуванням інтенсивних й екстенсивних чинників інтенсифікації галузі. Забезпечити такий баланс можливо на основі врахування галузевих й територіальних інтересів, що можуть бути реалізовані шляхом здійснення капітальних інвестицій, раціонального підходу щодо забезпечення розвитку продуктивних сил. В процесі формування стратегії розвитку та відповідних програмних документів із визначенням обсягів капітальних інвестицій та основних об'єктів, – необхідно зважати на те, що ефективність розвитку визначається, значною мірою, виробничо-технічними, соціально-економічними та природними умовами. Реалізація цілей і завдань стратегії державного регулювання розвитку галузі будівництва має здійснюватися з урахуванням специфіки конкретної території. Така специфіка, в контексті територіальної

організації, обумовлюється складними функціональними зв'язками суб'єктів галузі із суміжними галузями (горизонтальними, вертикальними, діагональними).

Ключові слова: державне регулювання, галузь будівництва, ефективне функціонування, забезпечення стійкості, інфраструктура, розвиток галузі, стратегічне планування.

The theoretical justification of the approach to the improvement of the state regulation of the development of the construction industry in Ukraine was carried out. It is shown that the state regulation of the development of the construction industry determines the specific characteristics of the relevant objects of influence, in relation to which strategic planning is implemented, conditions that must be taken into account when planning development at the appropriate level. This applies to such provisions as: the need to ensure, on the basis of modern technologies, a balanced (adequate) production base of the construction industry; the complexity of technical and production relations regarding construction, as well as the subsequent operation of objects. It was established that the key factors influencing the state regulation of the development of the construction industry are: socio-economic level of territorial development (development of production, investment attractiveness, etc.); availability of raw materials for production; infrastructure development (transport, energy, engineering); availability and development of logistics hubs; the quality of human capital of the administrative-territorial unit; state of production facilities; the level of security regarding the implementation of production activities (for personnel and material resources). It was determined that the state regulation of the development of the construction industry should be based on the principles of a systematic approach to ensuring the territorial organization of production activities. The concept of improving state regulation of the development of the construction industry should be based on the principles of an adaptive approach. Improvement of the state regulation of the development of the construction industry is related to the planning of the economic strategy as a whole. Opportunities for development are due to the balancing of intensive and extensive factors of intensification of the industry. It is possible to ensure such a balance on the basis of taking into account sectoral and territorial interests, which can be implemented by making capital investments, a rational approach to ensuring the development of productive forces. In the process of forming development strategies and relevant program documents with the determination of capital investment volumes and main facilities, it is necessary to take into account the fact that the efficiency of development is determined, to a large extent, by production and technical, socio-economic

УДК 351:69
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.36.28>

Драган І.О.

д. наук з держ. упр., професор,
завідувач кафедри права та
правоохоронної діяльності,
Державний університет
«Житомирська політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-5716-1273

Драган І.В.

д. наук з держ. упр., старший науковий
співробітник, старший науковий
співробітник відділу методології
сталого розвитку,
Інститут демографії та проблем якості
життя НАН України
ORCID ID: 0000-0002-6906-5000

and natural conditions. Implementation of the goals and objectives of the strategy of state regulation of the development of the construction industry should be carried out taking into account the specifics of a specific territory. Such specificity, in the context of territorial organization, is conditioned by

complex functional connections of industry subjects with adjacent industries (horizontal, vertical, diagonal).

Key words: state regulation, construction industry, effective functioning, sustainability, infrastructure, industry development, strategic planning.

Вступ. В умовах сучасного суспільного розвитку економічна стратегія України, ефективне функціонування національної економіки загалом, а також окремих господарюючих суб'єктів галузі будівництва потребує наукового обґрунтування щодо забезпечення формування соціально-економічної політики країни; розроблення планів стратегічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, пріоритетних галузей економіки; формування умов для активного залучення інвестицій; правового регулювання господарських відносин для гарантування національних інтересів. Так, в процесі регулювання розвитку галузі будівництва необхідно повною мірою врахувати перспективи реалізації ресурсного потенціалу, територіальну специфіку виробничого потенціалу, вторинних ресурсів тощо. Це забезпечить належні умови для необхідної концентрації відповідних виробничих об'єктів, збалансування галузевих й територіальних інтересів, формування належної інфраструктури.

Аналіз літературних джерел показав, що проблемам, пов'язаним із регулюванням розвитку галузі будівництва присвячені публікації багатьох науковців, таких як Ансофф І., Портер М., Шумпетер Й., Бакуменко В., Беззубко Л., Васильєва О., Данилишин Б., Дорофійенко В., Ігнатенко О., Ковалевська О. та інші.

Метою статті є теоретичне обґрунтування підходу до удосконалення державного регулювання розвитку галузі будівництва в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Державному регулюванню розвитку галузі будівництва притаманні специфічні характеристики, які обумовлені соціально-економічним значенням цієї галузі, а також особливостями інвестиційного та відтворювальних процесів, взаємодією суб'єктів господарської діяльності [1; 2; 4; 6; 9]. Для ефективної реалізації регуляторних механізмів щодо розвитку галузі будівництва необхідним є розроблення стратегічних й програмних положень, які будуть враховувати наступне [2]: оцінку відповідної території з позиції інвестиційної привабливості; варіанти залучення й реалізації інвестицій в розвиток територіальних об'єктів; обґрунтування та визначення потреби у виробках, будівельних матеріалах тощо; тех-

ніко-економічну характеристику виробничих об'єктів; формування перспективного балансу щодо виробничих потужностей з урахуванням застосування відтворювального підходу (нове будівництво, модернізація, капітальний ремонт тощо); оцінку сировинних ресурсів, а також відходів виробництва для здійснення їх вторинного використання; формування балансу споживання/виробництва виробів, будівельних матеріалів; визначення оптимального варіанту щодо розміщення виробничих об'єктів галузі будівництва на основі раціонального використання ресурсів, а також відходів виробництва для здійснення їх вторинного використання; розрахунок щодо залучення інвестицій в основний капітал для розвитку галузі будівництва; оцінка економічної ефективності варіантів щодо розвитку об'єктів галузі будівництва.

Державне регулювання розвитку галузі будівництва визначає специфічні характеристики відповідних об'єктів впливу, відносно яких реалізується стратегічне планування, умови, які необхідно врахувати при плануванні розвитку на відповідному рівні (національний, регіональний, локальний) [5; 7]. Це стосується таких положень, як: необхідність забезпечення на основі сучасних технологій збалансованої (належної) виробничої бази галузі будівництва; складність технічно-виробничих зв'язків щодо будівництва, а також наступної експлуатації об'єктів.

Наведемо ключові принципи для державного регулювання розвитку галузі будівництва. Державне регулювання розвитку галузі будівництва здійснюється на науково обґрунтованих принципах і методах стратегічного планування. Роль та місце кожного фактора в процесі планування визначається соціально-економічними, географічними та природними умовами. Будівництво великих об'єктів, як правило, в подальшому пов'язане з розвитком продуктивних сил, формуванням будівельних кластерів, а також розвитком необхідної інфраструктури. До такого процесу залучаються природні ресурси та людський капітал. Додатково забезпечується синергетичний ефект для інших сфер господарської діяльності.

Для скорочення термінів та оптимізації вартості будівництва, підвищення у галузі будів-

ництва ефективності діяльності – необхідною умовою є наближення до місць розташування споруджуваних об'єктів – матеріально-технічної бази. Також мають бути враховані масштаби діяльності господарюючих суб'єктів галузі будівництва, концентрація допоміжних об'єктів. Тому збільшення відстані логістичних ланцюгів матеріалів та іншої продукції має враховуватись при формуванні стратегій розвитку галузі будівництва.

Розвиток багатьох суб'єктів господарювання галузі будівництва визначається розташуванням сировинних родовищ, а також рівнем транспортної інфраструктури. Методи та форми планування стратегічного розвитку основних складових галузі будівництва, принципи й підходи до їх розміщення удосконалюються з прогресом системи управління в галузі та залежать від особливостей територіальних умов.

Ключовими чинниками, що впливають на державне регулювання розвитку галузі будівництва виступають: соціально-економічний рівень територіального розвитку (розвиток виробництва, інвестиційна привабливість тощо); наявність сировинної бази для виробництва; інфраструктурний розвиток (транспортний, енергетичний, інженерний); наявність та розвиток логістичних хабів; якість людського капіталу адміністративно-територіальної одиниці; стан виробничих потужностей; рівень безпеки щодо здійснення виробничої діяльності (для персоналу та матеріальних ресурсів).

При цьому, із подальшим розвитком та ускладненням системи економічних відносин, посиленням конкурентної боротьби – постає потреба щодо забезпечення універсализації й диверсифікації виробництва у галузі будівництва. Необхідним у такій ситуації стає укрупнення на раціональних засадах підсистем галузі будівництва. Результатом може бути використання у виробництві (цегли, бетону тощо) супутніх матеріалів видобутку сировини. Такий підхід щодо раціонального використання сировини в галузі будівництва в межах адміністративно-територіальної одиниці дає змогу: забезпечувати використання природних ресурсів на раціональній основі та здійснювати уніфіковані кадастрові оцінки; впроваджувати технології суміжного виробництва з одного виду сировинного ресурсу різних видів будівельних матеріалів; залучати інвестиційні ресурси та ефективно їх використовувати для видобутку сировинних ресурсів для забезпечення виробництва у будівельній галузі, створювати виробничі кластери [8].

З поступовим ускладненням системи економічних відносин та з урахуванням повно-

масштабної збройної агресії РФ проти України розвиток галузі будівництва потребує адаптації модель державного регулювання на основі удосконалення методичного інструментарію щодо забезпечення необхідних умов ефективного функціонування з дотриманням конкурентних засадах.

Враховуючи зазначені положення, за результатами аналізу й узагальнення концептуальних підходів до формування та реалізації державного регулювання економічних процесів, здійснення стратегічного планування, з урахуванням зарубіжного та вітчизняного досвіду, показано, що державне регулювання розвитку галузі будівництва має ґрунтуватись на засадах системного підходу до забезпечення територіальної організації виробничої діяльності. Концепція удосконалення державного регулювання розвитку галузі будівництва має ґрунтуватись на засадах адаптивного підходу.

Досліджуючи розвиток галузі будівництва як об'єкту державного регулювання, можна виділити наступні теоретичні управлінські моделі щодо діяльності суб'єктів економічних відносин: ієрархічних систем; ідеальної бюрократії; підприємства на засадах поділу праці; груп стейкхолдерів. Суб'єкти господарювання на практиці використовують, поєднують та змінюють такі моделі з урахуванням тенденцій у власному зовнішньому середовищі. Проте ускладнення економічних відносин, посилення конкуренції обумовлює необхідність формування моделі, яка б задовольняла вимогам оптимальної складності, відкритості системи з урахуванням соціально-економічних умов [2; 3]. При цьому результати функціонування такої моделі мають забезпечувати системний ефект.

Ключові положення за такого підходу до розроблення моделі реалізації державного регулювання розвитку галузі будівництва передбачають, що галузь будівництва є складною та відкритою системою, що відзначається стохастичністю. Також підкреслюється взаємозалежність системи (з її складовими) із економічним середовищем, відзначається високою динамічністю. Метою здійснення впливу на відповідну систему виступає забезпечення її стійкості (здатності до адаптації) та надійності.

Щодо зазначеного підходу, то він ґрунтується на засадах: гнучкості, системності, ієрархічності, гуманізації технологічних й управлінських процесів, ефективності, множинності. Основними положеннями такого підходу виступають: розгляд розвитку галузі будівництва загалом як стохастичного процесу в умовах динамічного економічного сере-

довища, суб'єкти якого мають адаптивну здатність; використання комбінованих методів в процесі прогнозування, поєднання якісної та кількісної оцінки; впровадження безперервного прогнозування розвитку економічного середовища, а також показників діяльності суб'єктів розвитку галузі будівництва; застосування імовірнісних моделей та методів, що інформаційно пов'язані та можуть адаптуватися до трансформаційних процесів в виробничих процесах та економічному середовищі; оцінка витрат на продукцію будівництва з урахуванням термінів виконання та якості; формування єдиної інформаційної бази для комплексного прогнозування необхідних ресурсів у поєднанні з методами оцінки виробництва в галузі будівництва.

Моделювання у галузі будівництва, її матеріального забезпечення, дотримання якості й термінів виробництва – необхідно розглядати як цілісний процес для отримання повної та об'єктивної оцінки потенціалу господарюючих суб'єктів. Також необхідно ширше використання методів аналізу якісних й кількісних показників розвитку галузі будівництва. Необхідність використання методів аналізу якісних показників (експертна оцінка тощо) визначається браком чіткого уявлення щодо об'єкту впливу, високими темпами деактуалізації інформації в умовах мінливого економічного середовища. Застосування методів аналізу кількісних показників ґрунтується на інформаційних технологіях, захищених від неповноти, неточності інформації, її швидкої деактуалізації.

Висновок. Представлені положення забезпечують основу для формування адаптивного підходу до реалізації державного регулювання розвитку галузі будівництва, ухвалення оптимальних рішень щодо створення можливостей стійкого функціонування складових цієї галузі в умовах мінливої системи економічних відносин системи ринкових відносин. Ознакою стійкості суб'єктів розвитку галузі будівництва, що визначається господарсько-фінансовими показниками, є саме прибутковість діяльності, а також реалізація поставлених цілей.

Удосконалення державного регулювання розвитку галузі будівництва пов'язане зі плануванням економічної стратегії в цілому. Можливості щодо розвитку обумовлені збалансуванням інтенсивних й екстенсивних чинників інтенсифікації галузі. Забезпечити такий баланс можливо на основі врахування галузевих й територіальних інтересів, що можуть бути

реалізовані шляхом здійснення капітальних інвестицій, раціонального підходу щодо забезпечення розвитку продуктивних сил. В процесі формування стратегій розвитку та відповідних програмних документів із визначенням обсягів капітальних інвестицій та основних об'єктів, – необхідно зважати на те, що ефективність розвитку визначається, значною мірою, виробничо-технічними, соціально-економічними та природними умовами.

Реалізація цілей і завдань стратегії державного регулювання розвитку галузі будівництва має здійснюватися з урахуванням специфіки конкретної території. Така специфіка, в контексті територіальної організації, обумовлюється складними функціональними зв'язками суб'єктів галузі із суміжними галузями (горизонтальними, вертикальними, діагональними).

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамська І. Сучасний стан й тенденції розвитку будівельної галузі України. *Галицький економічний вісник*, № 5 (60) 2019. С.7-15
2. Беззубко Л.В. Інноваційний потенціал будівництва. *Будівництво України*. 2008. № 7. С. 8–11.
3. Бурмака М.М., Бурмака Т.М. Управління розвитком підприємства (на прикладі підприємств будівельної галузі): монографія. Харків: ХНАДУ, 2011. 204 с.
4. Дорофієнко В. Підприємництво в будівництві. Донецьк : СПД Купріянов В.С., 2009. 603 с.
5. Драган І.О. Державне управління розвитком житлово-комунального господарства України: модернізація та ресурсозбереження: монографія / Донецьк: Юго-Восток, 2011. 237 с.
6. Драган І.О., Кучма Ю.В. Реалізація державного регулювання в сфері житлового будівництва: механізм фінансового забезпечення. *Науковий вісник Академії муніципального управління (Серія «Управління»)*. Вип. 3. К. : Академія муніципального управління, 2016. С. 16-26.
7. Драган І.В. Особливості інноваційно-інвестиційної діяльності в умовах трансформаційних перетворень національної економіки. *Продуктивні сили і регіональна економіка: збірник наукових праць: у 2 ч. / РВПС України НАН України*. К.: РВПС України НАН України, 2010. Ч.1. С.110-111.
8. Ковалевська О.П. Методичні основи формування стратегії розвитку інвестиційно-будівельного комплексу. *Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління»*. Вип. 4/2011. К.: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління. 2011. С.106-111.
9. Паламарчук О.М., Петришина С.В. Будівельна галузь України: стан та прогнози. *Економіка та суспільство*. Вип.51. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2497>